

Het Utrechtse Singelgebied

Beleidsvisie van de Stichting Singelgebied Utrecht
(tevens visie van de Vereniging Oud Utrecht)
op het behoud en herstel van de cultuurhistorische waarde
van het Utrechtse Singelgebied

april 2002

1) Inleiding

De Projectgroep Singels van de Vereniging Oud Utrecht vraagt hierbij aandacht voor het singelgebied, de lange, slingerende groengordel die de middeleeuwse binnenstad grotendeels omsluit. In potentie is dit een van de fraaiste en interessantste parken van Nederland maar in feite wordt het gebied al (tientallen) jaren lang verwaarloosd. Er is hier sprake van een bedreigd gebied. Ondanks het feit dat behoud en herstel doelstelling van de gemeente (en het Rijk) is, kan de voortgaande aantasting ertoe leiden dat het singelgebied over een eeuw niet meer als groene gordel rond de binnenstad herkenbaar zal zijn.

Conform haar statutaire doelstelling, behoud van het cultuurhistorisch erfgoed, heeft de Vereniging Oud Utrecht uitgesproken dat dit moet worden voorkomen en daartoe de Projectgroep Singels ingesteld. De doelstelling van de Projectgroep en de kern van de visie op het singelgebied is daarmee gegeven: behoud en herstel van de cultuurhistorische waarden van het singelgebied. Zoals vermeld is dit ook het doel van de gemeente.

Om een doel te bereiken is echter nodig dat er een op dat doel gericht beleid wordt geformuleerd én gevoerd. In het algemeen kunnen daarbij de volgende (vijf) stappen worden onderscheiden: (nadere) bepaling van doelstellingen, inventarisatie en analyse van problemen, formulering van oplossingen, inzet van middelen ter uitvoering en evaluatie van resultaten. Als die evaluatie negatief uitvalt zullen een of meer stappen opnieuw (en beter) moeten worden gezet.

De gemeente heeft in 1988 beleid geformuleerd op basis van een zeer beperkte inventarisatie en analyse van de problemen: de aantastingen en bedreigingen (Beheersplan 1988). In het begin van de negentiger jaren is met de uitvoering van dat beleid begonnen maar na enkele jaren kwam het werk tot stilstand en de meeste aantastingen en bedreigingen bleven ongemoeid (en gingen dus door c.q. bleven bestaan). De resultaten van dat beleid zijn dus niet positief geweest. Een officiële evaluatie heeft toen echter niet plaatsgevonden en een nieuw, beter beleid is niet geformuleerd.

Dit stuk zal na een korte beschrijving van het gebied ingaan op de waarden en de gewenste ontwikkeling van het gebied. Daarna zullen de aantastingen van de waarden en de oorzaken daarvan alsmede mogelijke oplossingen worden behandeld. Deze opzet volgt de eerste stappen om tot beleid te komen, zoals boven genoemd namelijk doelstellingen (waarden en gewenste ontwikkeling), problemen (aantastingen en oorzaken) en oplossingen. Dit om een bijdrage te leveren aan de formulering van nieuw beleid, waaraan grote behoefte is.

2) Korte beschrijving

De projectgroep beschouwt als het singelgebied: de ruimte van de Utrechts singels rond de oude binnenstad, van gevelwand tot gevelwand, met daarin van binnen naar buiten achtereenvolgens (meestal) een straat, het parkgedeelte op de plek van de vroegere stadsmuur, het binnentalud, het water, het buitentalud en een straat. Concrete objecten in deze ruimte zijn onder meer de bastions, de bruggen en de bomen. Het parkgedeelte op de plek van de vroegere stadsmuur dat tegenwoordig Zocherplantsoen wordt genoemd is dus een onderdeel van het singelgebied. Met deze omschrijving van het singelgebied wordt ook begripsmatig de relatie tussen de beide zijden van het water, die in het plan van Zocher heel belangrijk was en dat in werkelijkheid ook nog steeds is, beklemd.

Het singelgebied is één van de oudste openbare parken in het land, aangelegd vanaf 1836 door de bekende landschapsarchitect J.D. Zocher jr. Enkele honderden bomen stammen nog uit de tijd van de aanleg.

De betekenis van het singelgebied ligt niet alleen in de parkaanleg zelf, maar ook in de samenhang die het park met de stadsbuitengracht heeft, in de ecologische verbinding met de groenstructuren buiten de stad (m.n. via de Maliebaan naar de Biltse Grift) en in de historische elementen die in en aan het park te vinden zijn. In het park liggen restanten van de middeleeuwse stadsmuren en laatmiddeleeuwse bolwerken en van bebouwing uit die perioden (Manenburg, Sterrenburg, Zonnenburg). Zonnenburg is tevens de locatie van een landelijk uniek sterrenwachtgebouw van omstreeks 1840.

Van belang is ook de relatie tussen het park en de bebouwing aan zowel de overzijde van de singelgracht als aan de centrumzijde van het park. Aan de buitenkant staan tal van monumentale bouwwerken uit de 19de en van het begin van de 20ste eeuw. Opvallend zijn de gebouwen die iets laten zien van de historie van de universiteit en van de ziekenverzorging. Aan de binnenkant van de singel is veelal sprake van oudere bebouwing.

3) Waarden van het gebied

Het singelgebied is in cultuurhistorisch opzicht en in recreatief en ecologisch opzicht van grote waarde. De kwaliteit van het ontwerp van Zocher is nog steeds te ervaren. Het singelgebied is zeer monumentaal en sfeervol en een kostbaar bezit voor de stad Utrecht.

De erkenning van de grote cultuurhistorische waarde blijkt uit het feit dat het gebied grotendeels Rijksmonument is en Beschermd Stadsgezicht; de cultuurhistorische waarde is dus van nationale betekenis. In recreatief opzicht is de waarde van het singelgebied groot omdat het voor de bewoners en bezoekers (toeristen) van de oude binnenstad en de directe omgeving het enige openbaar groen van formaat is. Het is een oase in het dichtbebouwde centrum van de stad. De ecologische betekenis is gelegen in het feit dat het singelgebied een belangrijke schakel is in de ecologische structuur.

Hoewel er over de waarden van het singelgebied al heel wat is geschreven mankeert het toch nogal aan gedegen inventariserend onderzoek en duidelijke verslaglegging daarvan, inclusief goed kaartmateriaal waarop ook de bomen zijn aangegeven. Dergelijk onderzoek is nodig om de waarden en aantastingen daarvan preciezer vast te stellen en om plannen voor behoud en herstel van (in potentie nog aanwezige) waarden te onderbouwen. Tevens wordt het dan beter mogelijk om, uitgaande van behoud en herstel van de cultuurhistorische waarden, te bepalen in hoeverre recreatieve en ecologische wenselijkheden inpasbaar zijn.

In opdracht van de gemeente wordt thans (april 2002) een beperkt onderzoek naar de cultuurhistorische waarden uitgevoerd door Ecologisch Adviesbureau Maes met medewerking van Lucia Albers.

4) Gewenste ontwikkeling

Om te komen tot beleid is allereerst nodig dat de doelstelling, behoud en herstel van de cultuurhistorische waarden van het singelgebied, aansluitend op de precisering van de waarden wordt uitgewerkt.

Behoud en herstel van de cultuurhistorische waarden van het singelgebied staat, vollediger gezegd, voor: behoud en herstel van verdwenen, maar in potentie nog aanwezige, cultuurhistorische waarden en het binnen dat kader inpassen van recreatieve, ecologische en andere wenselijkheden. Bij behoud gaat het erom dat de aanwezige cultuurhistorische waarden niet worden vernietigd of worden aangetast.

Herstel heeft betrekking op verdwenen maar in potentie nog aanwezige cultuurhistorische waarden of op storende latere toevoegingen. Wat herstel van de cultuurhistorische waarde dient in te houden is deels al aan de orde geweest bij het beheersplan 1988. Er zijn toen 4 modellen onderzocht: restauratie van Zocher, gedeeltelijke restauratie van Zocher, geheel opnieuw beginnen en verdere ontwikkeling tot parkbos. Er werd gekozen voor gedeeltelijke restauratie met herstel van een aantal zichtlijnen. Daarbij zouden echter nog zoveel waardevolle bomen worden gekapt dat onder druk van de publieke opinie voor een gedeeltelijke restauratie is gekozen die minder ingrijpend zou zijn en in principe gelijke tred zou houden met het 'natuurlijke verloop'. Het onderzoek naar de oorspronkelijke plannen van Zocher was toen nog summier; bij uitgebreider onderzoek, zoals nu wordt uitgevoerd door Maes/Albers, valt te verwachten dat over de mate van restauratie in relatie tot andere waarden dan de cultuurhistorische (zoals recreatieve, ecologische en milieuhygiënische waarden) een nieuwe discussie zal ontstaan. Het uitgangspunt kan echter blijven: gedeeltelijke restauratie van Zocher gebaseerd op natuurlijk verloop.

Herstel levert echter een veel moeilijkere vraag op: wat te doen met alle latere toevoegingen als kabels & leidingen, bruggen, wegen & parkeerplaatsen alsmede gebouwen & bouwwerken? Veel van deze toevoegingen lijken in strijd met de cultuurhistorische waarden. Dit zou echter na inventarisatie nader bepaald dienen te worden. Het beheersplan uit 1988 liet de vraag wat er met die toevoegingen zou dienen te gebeuren grotendeels rusten. Maar door het Wolvenburg weer als groen en een gedeelte van de gedempte singel weer als water te zien en de realisatie afhankelijk te stellen van eventuele mogelijkheden werd impliciet een uitgangspunt geformuleerd vergelijkbaar met het bij de bomen genoemde 'natuurlijk verloop', namelijk een 'uitsterfbeleid': indien zich daartoe mogelijkheden voordoen overgaan tot amovering van storende toevoegingen.

Tenslotte de vraag in hoeverre nieuwe functies mogelijk zijn in het kader van behoud en herstel van cultuurhistorische waarden zoals dat hiervóór is geschetst. Het uitgangspunt hierbij zou logischerwijs moeten zijn: nieuwe functies mogen de beleving van de cultuurhistorische waarden niet verstoren maar dienen die juist te ondersteunen of te versterken.

Voorbeelden van dergelijke nieuwe functies zijn een expositieruimte, een informatiecentrum en een café-restaurant. Maar een voorwaarde is wel dat ze in bestaande gebouwen kunnen worden ondergebracht want permanente nieuwe bebouwing is ongewenst. De geldende bestemmingsplannen zijn hierover duidelijk. En ook al kunnen die nieuwe functies in bestaande bebouwing worden ondergebracht dan is van belang dat ze onderdeel blijven uitmaken van het

singelgebied en niet uitgroeien tot 'Fremdkörper'.

Dit valt te verduidelijken aan het voorbeeld van een restaurant. Als zo'n restaurant veel geld moet opbrengen en zelfstandig en op commerciële basis wordt geëxploiteerd zullen bezoekers 'van buiten het gebied' welkom en zelfs nodig kunnen zijn. Dat kan echter betekenen dat de exploitant hogere eisen gaat stellen aan de bereikbaarheid per auto, dat er steeds meer auto's van bezoekers verschijnen op de (voor bedienend verkeer nodige) toeleidende wegen en dat daar geen paal en perk aan gesteld wordt.

(Zijn er in dit opzicht wel duidelijke afspraken gemaakt bij Zonnenburg?)

Bij tijdelijke functies kan worden gedacht aan evenementen, manifestaties en attracties zoals het reuzenrad voor auto's t/m 'Lunatics' op het Lucasbolwerk, boekenbeurzen t/m de demonstraties van stoommachines op Lepelenburg en de vrijmarkt elders in het singelgebied. Deze tijdelijke activiteiten duren een of enkele dagen tot maximaal een week. Ondersteunend of versterkend voor de cultuurhistorische waarden zijn ze meestal niet; eerder storend. Want dergelijke activiteiten gaan tegenwoordig al gauw gepaard met opzichtige reclames, luidsprekers, flinke aantallen mensen, gerij met zware voertuigen door het gras, veel afval en natuurlijk weer parkeren op daarvoor niet bestemde plaatsen. Lokaties buiten het singelgebied verdienen daarom de voorkeur. En in ieder geval dienen de activiteiten geen blijvende schade te veroorzaken.

Samenvatting

Er dient een einde te komen aan de negatieve ontwikkeling (spiraal) waarin het singelgebied is terecht gekomen doordat andere belangen prevaleren. Vanuit het besef dat er al te veel verloren is gegaan dient een houding van "tot hier en niet verder" te worden ingenomen. (stand-still beginsel) Dit vereist een goede controle. Vanaf nu dienen er slechts veranderingen in het singelgebied te worden doorgevoerd als het om evidente verbeteringen gaat.

Het singelgebied moet vooral een wandelpark zijn (en weer worden) met voldoende ruimte voor bomen en hun wortels. Zodra zich de gelegenheid voordoet dient asfalt te worden vervangen door klinkerbestrating, kabels en leidingen met hulp van moderne technieken elders te worden gelegd, parkeerplaatsen op boomspiegels te worden opgeheven enz.

Nieuwe functies moeten streng worden getoetst aan de cultuurhistorische waarden en de te verwachten of mogelijke effecten daarop.

5) Aantastingen

De kwaliteit van het singelgebied gaat van jaar tot jaar achteruit. In het gebied vinden allerlei activiteiten en veranderingen plaats die de waarden aantasten. Die problematische activiteiten en veranderingen kunnen onderscheiden worden in kleine en grote.

Bij kleine aantastingen gaat het om achterstallig onderhoud, vervuiling, vernieling en dergelijke 'dagelijkse beheerproblemen'. Voorbeelden zijn: de vervaging van de wandelpaden, kapotte perkoenen, verdwenen vegetatie, hondenuitlaat op plaatsen waar dat niet mag, afval van 'kamperende' zwervers en daklozen, zwerfvuil, varende luidruchtige café's enz. Deze in het oog springende verwaarlozing is niet het ergste en niet onomkeerbaar maar wel storend voor de beleving van het gebied. Dit geldt ook voor veel van de gevolgen van tijdelijke functies, zoals hierboven beschreven: de opzichtige reclames, luidsprekers, gerij met zware voertuigen door het gras, afval en parkeren op daarvoor niet bestemde plaatsen.

Grote aantastingen zijn de volgende.

a) Grondwerkzaamheden voor kabels en leidingen

Tot de grootste aantastingen behoren de grondwerkzaamheden in het bereik van boomstammen en boomwortels. Naar schatting is in de afgelopen jaren, waarbij het jaar 2000 er uitspringt (!), zeker de helft van de bewortelde bodem vergraven, merendeels met verwijdering van boomwortels.

Allerlei kabels en leidingen lopen door het singelgebied, dwars door vitale wortelzones. Met name het netwerk van de stadsverwarming vormt een ernstige aantasting die zich nog steeds uitbreidt.

Een deel van het buitentalud van de singel is in 2000 in gebruik genomen als kabelgoot voor het glasvezelnetwerk in de binnenstad. Hiertoe zijn bundels kabels rond en door de wortelstelsels van de bomen gelegd, zonder dat daarvoor vergunning was afgegeven. Het is niet duidelijk welke rechten de verschillende telefoonmaatschappijen nu hebben om op dit netwerk onderhoud of uitbreiding door te voeren. Wel duidelijk is dat hier sprake is van aantasting van de bomen en hun groeiomstandigheden waardoor de toekomst van deze bomen op het spel is gezet.

b) Asfaltering

De wegen aan de buitenkant van de singel zijn geheel geasfalteerd. Aan de binnenkant van de singel is dat gedeeltelijk de situatie. Onder het asfalt is zoals bekend geen zuurstof en sterven de wortels af. Aan de buitenkant van de singel gaat het asfalt veelal tot bijna tegen de stamvoet van de bomen. Bij dit laatste gaat het om honderden monumentale bomen! Dit gevoegd bij de beschadiging van wortels door de ondergrondse infrastructuur (zie a) betekent dat tal van waardevolle bomen ernstig bedreigd worden in hun voortbestaan. En niet alleen het oude bomenbestand wordt hierdoor bedreigd maar ook de mogelijkheden van jongere aanplant.

c) Verkeers- en parkeervoorzieningen.

In de loop der jaren zijn er op allerlei plaatsen in het singelgebied wegen verbreed, parkeerplaatsen aangelegd en inritten en parkeermogelijkheden toegestaan of gedoogd. Voortdurend is of wordt er voor en door het autoverkeer geknabbeld aan het groen en komen er, naast fietsers en bromfietzers ook auto's op plaatsen waar ze niet horen en waar ze storen. Na de aanleg van de HOV-baan met een halte op de Lucasbrug, dus in de as van het singelgebied, dreigt een grote nieuwe aantasting op het Lucasbolwerk. In het plantsoen vóór de schouwburg is namelijk een ondergrondse parkeergarage gepland. Deze garage zal, als hij wordt gerealiseerd (de raad heeft in principe al besloten, maar er moeten nog een aantal procedures worden gevolgd), het plantsoen ter plaatse tijdelijk geheel vernielen, vele waardevolle bomen kosten en na realisatie de structuur van de singel blijvend op grove wijze onderbreken door de enorme insnijding voor de hellingbaan voor auto's (en ook nog een kleinere voor fietsers). De bovengrondse bouwwerken zullen visueel storend zijn en last but not least worden er blijvend dagelijks (ook 's avonds vanwege de schouwburg) vele honderden auto's hierheen aangetrokken die voor een paar duizend autobewegingen zorgen met het lawaai en de luchtvervuiling die daar bijhoren. Ook deze milieueffecten zijn uiteraard storend voor 'de stadswandeling'. Daarnaast is er voor het singelgebied nog sprake van een tweetal andere ondergrondse parkeergarages aan de Oostkant en de bouw van een tunnel, de zg. Zuidertunnel, door het aangrenzende Moreelse park aan de Westkant.

d) Het singelgebied als opslagterrein

Ieder jaar vinden er bouw- en aanlegactiviteiten plaats in het singelgebied en in de directe omgeving. De gopen plantsoengedeelten worden daarbij, zowel door aannemers en particulieren als door de gemeente, gebruikt voor opslag van bouwmaterialen, het plaatsen van containers en het dumpen van afval. In combinatie hiermee worden illegaal (vracht-)auto's geparkeerd.

e) Overige aantastingen

Naast de bovengenoemde aantastingen zijn er nog diverse andere te noemen: aanlegsteigers (Catharijnesingel), hondentoiletten en hondenspeelweiden (met de meest belachelijke namen), een storende bloemenstal (Lucasbolwerk), ten koste van groen uitdijende verhardingen bij cafés (Lucasbolwerk, Ledig Erf), een fietspad door het groen (Geertebolwerk) en sloop van monumentale bebouwing.

Dit laatste is vooral gebeurd aan de buitenkant van de Catharijnesingel, in aansluiting op de bebouwing van Hoog Catharijne, waar onder andere het Farmaceutisch Laboratorium voor nieuwbouw moest plaatsmaken; potentieel wordt veel meer monumentale bebouwing in de singelwand bedreigd.

Deze lijst van kleine en grote aantastingen is uit te breiden met vele andere voorbeelden. Het inventariseren, inclusief het letterlijk in kaart brengen, en analyseren van deze aantastingen kan het proces van verval van het singelgebied duidelijk maken evenals de oorzaken. Een dergelijke inventarisatie is een voorwaarde voor een effectief beleid gericht op behoud en herstel.

6) Oorzaken

Het singelgebied is openbare ruimte en bijna geheel eigendom van de gemeente. Naast alle bevoegdheden op grond van wetten zoals de Woningwet en de Wet op de Ruimtelijke Ordening kan de gemeente dus ook als eigenaar rechten doen gelden. De zeggenschap van de gemeente over het singelgebied is dus nagenoeg volledig. Waardoor ontstaan dan al die aantastingen, waarom wordt er niet voldoende tegen ondernomen?

We ontkomen dan dus niet aan een kritische beoordeling van de rol van de gemeente. Naar onze mening zijn de volgende vijf oorzaken belangrijk.

a) versnippering

Er valt met betrekking tot het singelgebied in allerlei opzicht versnippering te constateren: organisatorisch, planologisch, juridisch en beheermatig.

Een belangrijk knelpunt is de organisatiestructuur van het gemeentelijk apparaat. Dat begint al met de splitsing in Dienst Stadsontwikkeling en Dienst Stadsbeheer. Het singelgebied valt onder meerdere wijkbureau's en andere territoriaal georganiseerde dienstonderdelen van de gemeente.

De verschillende afdelingen van de Dienst Stadsbeheer voeren geen gezamenlijk beheer.

Bestemmingsplannen en beheerplannen hebben betrekking op gedeelten en zijn niet gebaseerd op één overkoepelende visie. (Bovendien worden bestemmingsplannen op grote schaal, tot op de hoogste niveaus in de organisatie, genegeerd.)

(Voor welke nota's en plannen er momenteel gelden: zie overzicht in 'Opmaat')

Daarnaast zijn er nog allerlei andere actoren betrokken zoals KPN, REMU, Politie en Hoogheemraadschap.

b) ontbreken toetsingskader

Dit onderwerp hangt nauw samen met het voorgaande. Er zijn geen toetsbare doelen bepaald, soms helemaal geen doelen, middelen zijn vaak ontoereikend, verantwoordelijkheden gaan vaak niet gepaard met bevoegdheden en er zijn te weinig of geheel onbereikbare middelen (incl. menskracht) of budget aan gekoppeld, evaluaties vinden niet plaats (te verwachten als er geen doelen zijn), functioneringsgesprekken en beoordelingen zijn vrijwel afwezig, de organisatie heeft op veel plekken te weinig deskundigheid, de veelheid van projecten met veel externe mensen holt de staande organisatie uit.

Een voorbeeld van wat er gebeurt als een expliciet en duidelijk toetsingskader ontbreekt levert de aanleg van de HOV-baan met halte op het Lucasbolwerk. De eenheid van het singelgroen werd doorbroken, over de aanwezige bomen werd niet nagedacht.

Dat laatste is iets wat steeds gebeurt: bij verkeersoplossingen en asfaltering als gevolg daarvan, bij kabels en leidingen enz. blijken bomen 'vogelvrij'.

c) lage prioriteit

Het zijn steeds andere belangen die winnen, met name financieel-economische belangen op korte termijn in samenhang met de bereikbaarheid per auto. Onkunde inzake de grote betekenis van het singelgebied en de geleidelijke, maar steeds verdergaande, achteruitgang ervan spelen hierbij een rol. Dit valt af te leiden uit het telkens weer tot incident verklaren van een concrete aantasting. De gemeenteraad pakt haar verantwoordelijkheid slecht, is erg reactief en hobbelt van incident naar incident. (Waarbij incident staat voor een uit de beleidssamenhang gerukt actueel onderwerp.)

Gelet op de gevolgen was er alle aanleiding om de noodzaak van de parkeergarage op het Lucasbolwerk zeer kritisch te bezien. Maar een inhoudelijke discussie over de noodzaak van deze parkeergarage en over een mogelijke andere benadering van het parkeerprobleem is door de gemeenteraad niet gevoerd. Een serieuze discussie is gefrustreerd door politieke koehandel rond de aanleg van de HOV-baan door de binnenstad in het vorige college en vastlegging van die afspraken in het programma van het volgende, huidige college. Dat college, en vervolgens de raad, heeft bij de besluitvorming niet zichtbaar rekening gehouden met het belang van het singelgebied: de monumentale randvoorwaarden uit de gemeentelijke CHER (cultuurhistorische effectrapportage) zijn genegeerd en met de Rijksdienst voor de Monumentenzorg is onvoldoende overlegd.

Maar het is natuurlijk ook wel makkelijk zo'n niemandsland dat steeds als reserveterrein uitkomst biedt voor ruimtetekort. Utrecht staat sterk onder druk, dat is duidelijk. Allerlei wensen moeten ergens een plek krijgen. Het gemeentebestuur maakt geen keuzen maar stapelt functie op functie zonder dat de beschikbare ruimte een vierkante meter toeneemt. Het is dan wel erg verleidelijk om voor allerlei ruimtebehoeften (verkeer, parkeren en onvoorzien, al dan niet tijdelijk) het singelgebied maar aan te spreken. Want hoewel daar op papier, bij de aanwijzing tot rijksmonument en beschermd stadgezicht, al lang voor gekozen is 'staat er om het singelgebied nog steeds geen hek met toegangscontrole'.

d) te weinig geld

Er is jarenlang 'noodgedwongen' sterk bezuinigd op het onderhoud van al het openbaar groen in de stad (artikel 12 status) maar het beschikbare budget voor het singelgroen is in de huidige welva-

rende tijd nog steeds veel en veel te laag zoals (vertrouwelijk) te horen valt bij wijkshouwen en door de Stichting Behoud Lepelenburg aan de kaak is gesteld. Ook het recent beschikbaar gekomen budget voor de opstelling en uitvoering van een beheerplan is wel zeer bescheiden gelet op wat er allemaal zou dienen te gebeuren.

e) tekortschietende controle

De hiervoor gesignaleerde omstandigheden zijn geen stimulans voor een controle die iets voorstelt.

Het repressieve overheidstoezicht is vrijwel afwezig. Surveillerende agenten lijken niet bereid om uit hun auto te komen. Ze rijden met de auto surveillerend door het park, daarbij voortdurend 'werkoverleg' voerend, hetgeen aandacht voor andere zaken heel lastig maakt. Stadswachten hebben geen gezag en mede daardoor weinig lef.

Er is niet één centrale instantie (meldpunt) waar bewoners met hun klachten terecht kunnen en waar die klachten serieus en binnen een redelijke tijd behandeld worden.

Wat hebben de bovengenoemde oorzaken nu gemeenschappelijk? Ze laten zien dat er voor het singelgebied in de praktijk geen integraal beleid bestaat, gericht op behoud en herstel vanuit een duidelijke en breed gedragen restrictieve planologische visie. Het gebied blijkt uiteindelijk toch steeds weer reservegebied voor stedelijke ruimtebehoeften. De voorgenomen bouw van de parkeergarage op het Lucasbolwerk is hiervan een schrijnend duidelijk voorbeeld. Zonder de bovenbedoelde planologische visie als kader is een doelgericht beheer ook niet mogelijk.

7) Oplossingen

Wanneer de hierboven genoemde oorzaken niet worden aangepakt, wat weer impliceert dat de daaraan voorafgaande onderwerpen (doelstellingen, problemen) voldoende aandacht krijgen, zullen goed bedoelde plannen de aantasting van het singelgebied niet tot staan brengen. De geschiedenis van het beheerplan uit 1988 laat dit duidelijk zien. Verwacht kan worden dat het nieuwe beheerplan in wording, 'Zocherplantsoen, opmaat tot een beheervisie' (oktober 2001) een zelfde lot beschoren is omdat de aanpak te beperkt is. Voor werkelijk behoud en herstel is meer nodig: wij komen tot de volgende vijf aanbevelingen.

a) Allereerst moet (opnieuw) duidelijk gemaakt worden (aan gemeentebestuur, ambtelijk apparaat, pers en burgers) dat het singelgebied van onschatbare waarde is voor de stad. Het gaat vooral om cultuurhistorische, naast ecologische en recreatieve waarden. (Dat het om unieke cultuurhistorische waarden gaat kan worden toegelicht aan de hand van de resultaten van het thans lopende onderzoek.) Het singelgebied moet weer beschouwd worden als een prachtig park waarin en waaromheen waardevolle bebouwing staat.

Politiek dient te worden vastgesteld dat het Singelgebied een buitengewoon waardevol gebied van de stad is, dat behouden moet blijven, en dus niet verder meer mag worden aangetast, en zoveel mogelijk hersteld moet worden.

b) Op korte termijn een deugdelijke inventarisatie verrichten naar alle knelpunten van het Singelgebied. Hierboven is in hoofdlijnen al het een en ander opgesomd. Onderzocht zal moeten worden wat de oorzaken zijn van de aantastingen en bedreigingen.

c) Op basis van het hierboven genoemde dient er een structurele visie op de gewenste ontwikkeling van het singelgebied te worden opgesteld waarbij het over verschillende bestemmingsplannen en territoriale beheerseenheden verdeelde gebied als één geheel wordt beschouwd.

Deze visie moet het duidelijke planologische kader scheppen dat voorwaarde is voor goed beheer en ook aandacht schenken aan de oorzaken van de bedreigingen zoals genoemd onder punten 6a t/m 6e. Tot de voorwaarden voor goed beheer behoort ook dat deze oorzaken worden weggenomen. Dat betekent dus: versnippering opheffen, toetsingskader opstellen, prioriteit verhogen, meer geld beschikbaar stellen en controle centraliseren.

d) Heel belangrijk is vervolgens dat er een beheerorganisatie komt met bevoegdheden om negatieve veranderingen tegen te houden en/of te keren in positieve zin ten gunste van de kwaliteit van het gebied. Deze beheerorganisatie dient in het kader van de onder c) bedoelde gemeentelijke structurele visie op de gewenste ontwikkeling van het singelgebied een beheerplan op te stellen. In dit plan dienen voor de eerder vastgestelde knelpunten (zie b) oplossingen te worden bedacht en ook dient te worden aangegeven hoe, met welke middelen (instrumenten) deze oplossingen kunnen worden gerealiseerd. Het beheerplan moet door de gemeente van de nodige capaciteiten (bevoegdheden, menskracht en financiën) te worden voorzien. De eindverantwoordelijkheid voor dit beheer dient bij één wethouder te liggen.

e) Er moet een adviesgroep komen bestaande uit deskundige of fantasievolle afgevaardigden uit bevolking en onze organisaties. Deze adviesgroep moet verplicht geconsulteerd worden bij vooraf te bepalen procesmomenten/-gebeurtenissen. De gemeente moet de inspraakregels toepasselijk verklaren op dit project.

Literatuur

- 1) Biologiewinkel en Werkgroep Herstel Leefbaarheid Oude Stadswijken Utrecht, Utrechts Singelboek, Natuur, geschiedenis en bebouwing van de Utrechtse singels, Utrecht, 1988
- 2) Blijstra, R., 2000 jaar Utrecht, stedenbouwkundige ontwikkeling van castrum tot centrum, A.W.Bruna & Zoon, Utrecht/Antwerpen, 1969
- 3) Cremers, E., Kaaij, F. & Steenbergen, C.M., Bolwerken als Stadsparken, Nederlandse stadswandelingen in de 19^e en 20^e eeuw, Delftse Universitaire Pers, 1981
- 4) Gemeente Utrecht, Dienst Openbare Werken, Afdeling Openluchtrecreatie en Groenvoorziening, Groensingels langs de Utrechtse Stadsbuitengracht, Beheersplan, Utrecht, 1988
- 5) Gemeente Utrecht, Dienst Openbare Werken, Afdeling Openluchtrecreatie en Groenvoorziening, Groenstructuurplan, Utrecht, z.j. (1989)
- 6) Gemeente Utrecht, Dienst Stadsbeheer, Dienst Stadontwikkeling, Kadernota Stadsnatuur Gemeente Utrecht, Utrecht 1998,
- 7) Gemeente Utrecht, Dienst Stadsbeheer, Afdeling Beleid Buitenruimte, Paarlen in 't groen, De Utrechts parken nader bekeken, Utrecht, 2000
- 8) Gemeente Utrecht, Dienst Stadsbeheer, Zocherplantsoen opmaat tot een beheervisie, Utrecht, 2001
- 9) Panorama van Utrecht, Herdruk van een panorama uit 1859 ter gelegenheid van de opening van het Utrechtse filiaal van de Bijenkorf in 1987, van tekst voorzien door drs. C.C.S.Wilmer. Uitgeverij Kwadraat, Utrecht, 1987
- 10) Stadsnatuur voor Utrecht, (bijlage bij Kadernota Stadsnatuur), IBN-DLO, Arcadis/Heidemij 1999
- 11) Visser, K., Dertig jaar stadsontwikkeling in Utrecht 1970/2000, Uitgeverij Matrijs, Utrecht, 2001
- 12) Vlerk, L.C.van der, Utrecht ommuurd, De stedelijke verdedigingswerken van Utrecht, Kwadraat, Vianen, 1983